

УДК 728.012(075.8)

Т. В. Малік
КДДПМіД ім. М. Бойчука

ПРОСТОРОВО ФОРМУЮЧІ НАПРЯМИ ДИЗАЙН-ДІЯЛЬНОСТІ ПОЧАТКУ 21 СТОЛІТТЯ

Анотація: визначено суть, специфіку та об'єкти проектування дизайну архітектурного середовища, дизайну середовища та світлового дизайну.

Ключові слова: середовищні дизайни, світловий дизайн, об'єкт.

Останнім часом активно розвивається інфраструктура населених пунктів в Україні. Ведеться глобальне хаотичне наповнення міських територій предметно-просторовими об'єктами типу малих архітектурних форм різноманітних за своїми функціональними, конструктивними та естетичними якостями. Крім того у вечірні години реальні міста та селища перетворюються у віртуальні завдяки святковому освітленню «від господаря» того чи іншого будинку. Зважаючи на всю некерованість і практично неорганізованість цього процесу по формуванню цілісної художньої стилістики міського середовища, в чому як раз і полягає *проблема*, варто з'ясувати, фахівці якої сфери діяльності можуть суттєво вплинути і сформувати естетично повноцінне середовище для життєдіяльності та емоційного комфорту людини у денний та вечірній час.

Поняття «середовище» в дизайні найчастіше трактується як натуральна (перша) та штучна (друга) природа в її матеріально-предметному та функціонально-процесуальному проявах.

Поняття «просторостворення» охоплює всю діяльність дизайнера в цілому, а саме сукупність форм і результатів людської діяльності, і може бути розглянута як загальна категорія дизайнерської діяльності, тобто просторостворення виступає як організація безлічі об'єктів, що формують упорядковану в її утилітарній та естетичній єдності сукупність.

Варто звернути увагу на те, що середовищні об'єкти мають складну структуру. Тут у поєднанні взаємодіють внутрішні і зовнішні простори, а також включаються віртуальні. Середовища життєдіяльності, що ними створюються, організуються ще і за допомогою найрізноманітніших предметно-просторових структур, а також можуть до певної міри реалізувати всю гаму естетичних відношень, породжених особливостями відношення людини до оточуючого світу.

Виходячи зі сказаного можна більш детально розглянути різні типи середовищних дизайнів як просторово формуючих напрямів діяльності.

Середовищні дизайни включають в себе дизайн архітектурного середовища, дизайн середовища, світловий дизайн.

«Дизайн архітектурного середовища – проектно-художня діяльність, кінцевою метою якої є раціонально організоване і естетично оформлене внутрішнє і зовнішнє матеріально-просторове оточення, у якому розгортаються процеси життєдіяльності»[3, с.392].

Область художнього проектування архітектурного середовища досить широка й стосується найрізноманітніших галузей матеріально-художньої культури. Дизайн архітектурного середовища покликаний до проектування комплексних середовищних архітектурних об'єктів із позиції максимально широкого охоплення взаємовідносин людини з природою, з предметно-просторовим і соціально-культурним оточенням з метою створення значних елементів гармонізованого середовища, що до того ж володітиме формальною цілісністю та здатністю виразно відтворювати сутність і характер способу життя. Природно, що для дизайну архітектурного середовища формотворчим лідером виступає архітектура.

Академік В. Шимко зазначає також, що “дизайн середовища припускає не точне проектне творення очікуваного середовищного відчуття, а проектування набору умов, необхідного і достатнього для появи комплексу модифікацій такого роду відчуттів ” [4, с.5]. Отже архітектор-дизайнер складає не проект середовища в його повному розумінні, а вузько націлений варіант предметно-просторових параметрів, необхідних для його виникнення та існування – те, що отримало назву “архітектурне середовище ”. В свою чергу “архітектурне середовище ”, за Шимко, - це “частина нашого оточення. Вона створена архітектурно (художньо) обґрунтованими об'ємно-просторовими структурами, системами обладнання і благоустрою, поєднаними у цілісність за законами художньої єдності ” [4, с.8]. Все це пояснює близькість методології архітектурного і архітектурно-дизайнерського проектування – обидві спеціальності мають справу з візуальними образами оточуючої нас реальності, використовуючи їх особливості для пробудження ідейно-естетичних реакцій глядача.

До типів об'єктів архітектурного середовища можна віднести:

- *міський дизайн* (дизайн міського середовища), що включає громадські простори міста, житлове середовище, об'єкти, що належать до інфраструктурних функціональних систем (транспорту, міських служб, спілкування і торгівлі);

- *інтер'єрний дизайн*, що включає громадське і житлове середовище;

- *дизайн виробничого середовища*, що включає різноманітні відкриті та замкнені простори [1].

Дизайн середовища на відміну від архітектури і дизайну архітектурного середовища, прагне поєднати особливості окремо дизайну і окремо середовища. Іншими словами поєднуються раціонально-винахідницький початок у становленні образу і “включення” потреб споживача в естетичний продукт існування середовищного об’єкта – атмосферу середовища. Оскільки будь-яке середовище складається не лише з архітектурних компонентів, а також із багатьох інших, наприклад, зі спеціально розробленого обладнання, то весь комплекс предметів його наповнення автоматично стає засобом художнього формування об’єктів дизайну середовища.

Таким чином, простори, що створюються архітектурними спорудами та будівлями та є придатними для життєдіяльності людини, виступають в якості об’єктів для середовищного дизайну. Водночас ті самі середовища можуть бути об’єктами і для дизайну архітектурного середовища. Хоча для останнього самі архітектурні споруди також можуть стати об’єктом для розробки, як складова середовища, що проектується і навіть є основою просторостворення.

Замислюючись над поняттям «дизайн середовища», доцільно розглядати його з позицій формування просторових структур: внутрішніх, зовнішніх та специфічних.

Внутрішнє (інтер’єрне) середовище, - це створення інтер’єрного середовища засобами архітектури, тобто архітектурні об’єкти виступають в якості «просторової оболонки», всередині якої необхідно створити певні умови для забезпечення якогось конкретного функціонального процесу, або низки процесів. Сама «оболонка» і якість функціональних процесів визначають образну стилістику, змістовний характер, предметно-просторове наповнення того чи іншого інтер’єрного середовища. Існує декілька узагальнюючих типів інтер’єрних середовищ, які визначаються самим призначенням архітектурних споруд, а саме: громадські, житлові, виробничі.

Розробка зовнішнього дизайну означається переважно трьома напрямками: виробничим, міським, ландшафтним.

Зовнішній дизайн виробничого середовища так само як і інтер’єрний дуже залежить від типу виробництва і, відповідно, від тої чи іншої кількості різноманітних обмежень та застережень стосовно використання кольорової гами, системи візуальної орієнтації та акцентації, параметрів окремих елементів та просторів тощо. Певного колориту, з одного боку, і ускладнень, з другого, вносять інженерні комунікації, що проходять по території промислового підприємства підземно, наземно і надземно. Організація пішохідно-транспортних шляхів також впливає на формування екстер’єрного середовища підприємств.

Міський дизайн – це широке поле для творчої діяльності. Вулиці, площі, майдани, курдонери, двори та інше можуть бути об'єктами для дизайнерської діяльності.

Кожна громадська будівля має свою територію і відповідно до важливості цієї споруди в місті вирішується її зовнішнє середовище. Території житлових груп також потребують свого вирішення, що не може бути таким самим, як для екстер'єрних середовищ громадських будівель, бо треба задовольнити різні функціональні і естетичні вимоги. Тому завдання для проектування екстер'єрного середовища житлового чи громадського призначення відрізняються і базуються на призначенні і стилістичних особливостях оточуючого середовища і функціональних потребах, а також на необхідності в озелененні, обводненні, освітленні і тому подібному.

Важливим для міського дизайну є врахування транспортно-пішохідних шляхів. Організація транспортних зупинок та пішохідних потоків засобами дизайну. Цікавим об'єктом міського дизайну є пішохідні вулиці, некриті пасажі, внутрішні двори громадських будівель, де концептуальне дизайнерське рішення може бути пов'язане з історичними фактами, національними традиціями, особливостями ландшафту, архітектурною стилістикою навколишньої забудови тощо. Внутрішні двори житлових комплексів також дуже цікавий об'єкт проектування, бо вирішується багато функціональних, демографічних, естетичних завдань у цілісному поєднанні.

Об'єкти ландшафтного дизайну можна розглядати, як самостійні одиниці міської структури (парки, сквери, сади, різноманітні зони відпочинку та рекреації). Розробка ландшафтних об'єктів - є досить складним і відповідальним завданням проектування. Якість цієї розробки залежить від сценарного задуму, що відображається у прийнятому планувальному рішенні, площі та пропорціонування ландшафтних просторів, відповідності їх структури основним функціональним процесам, взаємозв'язку з навколишнім середовищем, ступеня технічного оснащення, можливості використання місцевих будівельних матеріалів тощо. Об'ємно-просторова композиція має бути прийнята з урахуванням багатьох факторів: існуючого рельєфу місцевості, природно-кліматичних умов, інсоляції, особливостей містобудівної ситуації, транспортних зв'язків, можливостей візуалізації, а також виходячи з національних традицій і вподобань потенційних відвідувачів. Естетична виразність досягається шляхом розробки філософської концепції ландшафтного об'єкту, знаходження найкращих естетичних співвідношень; вдалого поєднання функціональних зон; застосування будівельних матеріалів, що гармонують із існуючим ландшафтом; використання різноманітних за габаритами, формою, кольором та періодом цвітіння рослин; детально пророблених малих

архітектурних форм, елементів освітлення, орієнтації та декорування, садово-паркових меблів тощо [2].

Специфічний дизайн середовища – це створення з компенсаторною метою сприятливого середовища, в екстремальному просторі, що психофізіологічно протистоїть людині. При проектуванні життєдіяльності в екстремальному середовищі, взаємонакладання його фізичних та біологічних параметрів, біологічних та соціокультурних потреб людини, дозволяє визначити необхідні показники культури, що формуються і передбачити шляхи та форми організації середовища на базі синтезу мистецтв, різноманітних інсталяцій та застосування новітніх технологій.

Отже, об'єктами проектування дизайну середовища виступають внутрішні (інтер'єрні), зовнішні (екстер'єрні) та специфічні середовища, які в свою чергу поділяються: перші – на громадські, житлові та виробничі, а другі – на виробничі, міські та ландшафтні. Кожен з цих типів об'єктів має свої дизайнерські цілі і завдання, а також способи і засоби їх вирішення.

Таке поняття як «фірмовий стиль» також має право на існування в проектних розробках дизайнерів середовища. Це може статися у двох формах: по-перше, як самостійний об'єкт для проектування (наприклад, розробка фірмового стилю певної компанії), по-друге, як фактор, що впливає на вирішення як інтер'єрного так і екстер'єрного середовища громадських та промислових об'єктів, а також в об'єктах міського дизайну.

Об'єкти дизайну середовища і дизайну архітектурного середовища включають простір (відкритий чи інтер'єрний), який має функціональне призначення і предметно-просторове наповнення аж до графіки. Вони можуть бути об'єктами реконструкції, удосконалення існуючої забудови або створення нових середовищних ситуацій. Рішення у дизайні архітектурного середовища та у дизайні середовища в цілому індивідуальні, а в дизайні архітектурного середовища переважно мають конкретну адресу. Завдяки такій середовищній діяльності забезпечується комплексне функціонування житлового середовища, громадського життя, трудової діяльності, транспорту, обслуговування.

Зараз з'явився ще один тип дизайну, який здатен не лише впливати на середовище, а і докорінно перетворювати його візуально і навіть створювати «просторові ілюзії» суттєво впливаючи на емоційний стан людини. Це дизайн по створенню світлових образів.

Світловий дизайн (lighting design) – художньо-проектна діяльність по створенню об'ємно-світлового середовища за рахунок чудової гри кольоро-світлотіней на екстер'єрних та інтер'єрних об'єктах, майстерного освітлення

деталей, широкого використання досягнень промислової науки та новітніх технологій.

Об'єктами середовищного світлового дизайну можуть бути будь-які споруди, будівлі, між будинковий та поза будинковий простір, предметно-просторове наповнення, дендрооб'єкти, водойми тощо. Архітектори працюють спільно з дизайнерами по світлу, конструкторами, техніками, що призводить до винаходів просто фантастичних рішень. Видатним сучасним майстром світла є японець Каору Менде, за участі якого виконані такі проекти як Шінжукі Н'юс Хаус, Художній музей Сетагайя, Японський сад світла, Дзвіниця на воді, Будинок Оперу у Франкфурті, Токіо Дизайн-центр, Концертний зал у Кіото, «Вежа Вітрів» в м. Канагава та багато інших, екстер'єр і інтер'єр яких побудовані на основі дії природних сил (вітру, сонця, хвиль тощо)[5].

Отже, усі визначені типи середовищного дизайну, незважаючи на їх принципові відмінності, мають одну кінцеву мету - піднести культуру матеріально-предметного середовища, що оточує людину, на найвищий науково-технічний та художньо-естетичний рівень шляхом синтезу науки, техніки, мистецтва і архітектури, максимально використовуючи технічний прогрес, закономірності розвитку природи (з застосуванням цих знань у «другій природі») та суспільства, основи композиційної побудови тощо.

Література

1. *Минервин Г. и Ермолаев А.* Новая специальность - архитектор-дизайнер // *Техническая эстетика.* - 1989. - №11.
2. *Нефедов В.А.* Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – СПб.: 2002. – 295с.
3. *Основи дизайну архітектурного середовища: Підручник / Тімохін В.О., Шебек Н.М., Малік Т.В. та ін..* – К.:КНУБА, 2010. – 400с.
4. *Шимко В.Т.* Комплексное формирование архитектурной среды. Кн. 1. *Основы теории.* – М.: МАРХИ, изд-во СПЦ-принт, 2000. –108 с.
5. <http://www/illuminator.ru>

Аннотация

Определены суть, специфика и объекты проектирования дизайна архитектурной среды, дизайна среды и светового дизайна.

Ключевые слова: средовые дизайны, световой дизайн, объект.

Annotation

Are determined essence, specific and objects of the design of the architectural environment design, environment design and light design.

The keywords: environmental designs, light design, the object.